A CSOLNOKI NÉMET NEMZETISÉGI TANÖSVÉNY KÍSÉRŐFÜZETE

Csolnok

NÉMET NEMZETISÉGI TANÖSVÉNY

Gefördert durch:

Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat

aufgrund eines Beschlusses des Deutschen Bundestages

www.lehrpfad.hu

„ÚGY SZÓL A MADÁR, MINT SZÁJA ÁLL“

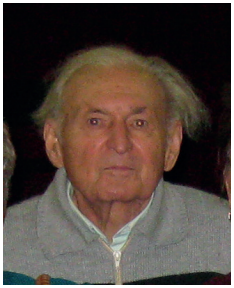

Csolnokon a nyelvjárás még részét képezi a hatvan év feletti korosztály mindennapjainak. Nemcsak otthoni közegben használják, hanem nyilvánosan is, az utcán vagy a boltban. Örvendetes módon sok szülő törekszik arra, hogy gyermekeinek továbbadja a dialektust. Ennek köszönhetően diákjaink évek óta eredményesen vesznek részt nyelvjárásban előadott történeteikkel és verseikkel a különböző szavalóversenyeken.

Ezekben a sikerekben nagy szerepet játszott a mi *Szepi bácsink*, Klinger József (1925-2017), foglalkozása szerint cipész, aki számos, addig csak szájhagyomány útján továbbadott csolnoki történetet vetett papírra. Saját maga is sok hosszabb-rövidebb, szám szerint harmincnál is több tájnyelvi darab szerzője, melyeket amatőr színjátszók rendszeresen vittek színpadra – mindannyiunk örömére.

Nemcsak a saját nyelvjárásunkat viseljük a szívünkön, hanem minden magyarországi német dialektust . A „nyelvjárás-törzsasztal” 10 éves fennállása alkalmából rendeztük meg első ízben a „Nyelvjárások napját”, amelyet azóta is évente megtartunk. Nyelvészek, oktatási szakértők tartanak gyakorlatorientált előadásokat a dialektus továbbadásáról, de hívunk az egész ország területéről nyelvjárást még beszélőket is, akik saját dialektusukban mesélnek a helyi és környékbeli szokásokról, vagy történeteket adnak elő. Szívet melengető, ahogy bajor, pfalzi, hesseni vagy sváb nyelvjárásukkal próbálják megérteni egymást!

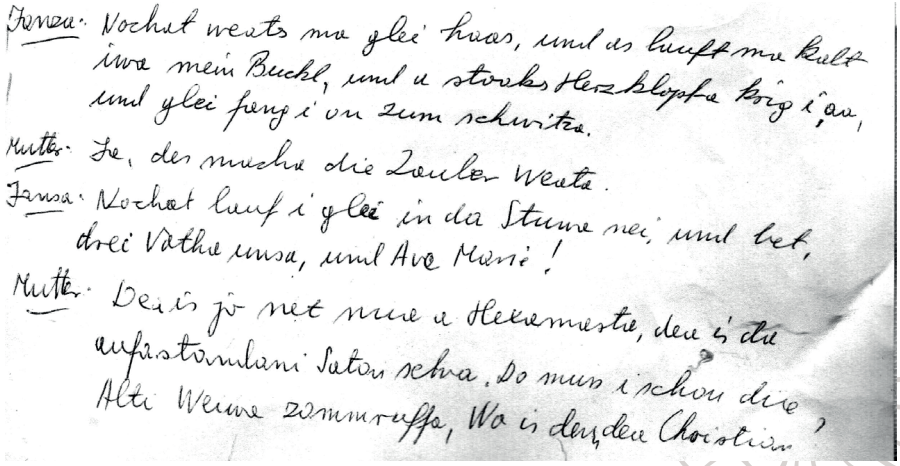

Janza: Nochat weats ma glei kuas, und as kuft ma kalt
iwa mein Buchl, und a stocks Herzklopfa kriag i ow,
und glei feng i on zum schwitza.
Mutter: Je, des mucha die Zoular Weata.
Janza: Nochat kauf i glei in da Stuma nei, und bet,
drei Vätha unsa, und Ave Maria!
Mutter: Dein jo net nua a Hekamerstia, dea is da
aufastomlani Satan scha. Do muss i schon die
Alti Weana zammruafa, Wo is denn dea Choistian?

Részlet Klinger József „Janza” című jelenetéből

„IGYÁL ÉS ADD IDE AZ ÜVEGET!“

A vendéglősök a saját dűlőjükön megtermelt szőlőből készített bort árusították. A falusiak úgy mesélték, hogy a két világháború között a „Putz” kocsmában szolgálták fel a legízletesebb bort.

A csolnoki szőlőtermesztésnek a török megszállás előtti időkig visszanyúló hagyománya van, amelyet a községbe érkezett német telepesek folytattak. 1735-ben Bél Mátyás földrajztudós feljegyzésében az itt megtermelt nedűt „ízletes, nemes bor”-ként említi.

A legismertebb szőlőskertek a Mókus, a Gete, a Szedres és a Polos lejtőin húzódtak. Az akkoriban egyik legelterjedtebb szőlőfajta, a muskotályos mellett egyrészt hazai fajtákat termesztettek (mézédes, kecskecsöcs, oportó, Bethlen-szőlő), majd a filoxéra járvány után megjelentek az amerikai direkttermők (nova, delevári, concordi, izabella, othelló).

Kedvelt téli időtöltés volt az ún. csuhé-tépés. A megnedvesített kukoricalevelet keskeny csíkokra tépték, az egyik végükön párosával összecsomózták, majd ötvenesével kötegelték őket. Az év során ezekkel a „madzagokkal” kötöztek a szőlőben.

A présházak és borospincék a helység határán kívül épültek, azonban a lakott terület terjeszkedése miatt az egykor a falu területén kívül álló építmények mára a lakóházak közvetlen közelében találhatóak.

Hosszabb-rövidebb pincesorokat láthatunk a Mélyúton, a Petőfi utcában és az Annavölgyi utcában.

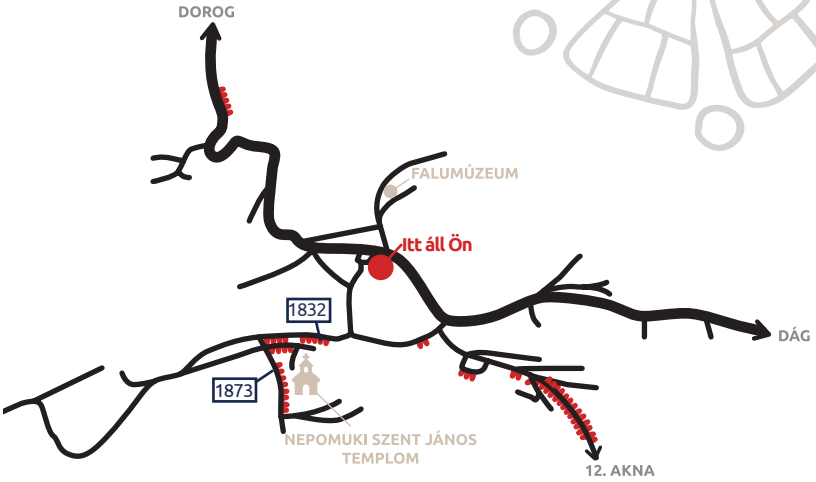

JÓ SZERENCSÉT!

Csolnok, 1781. jan. 24.

A ruhri Rukschus Antal
a mai naptól telektulajdonos
a csolnoki Miklós-berekben.

Ő több szén után kutat.

25 krajcárt befizet a kasszába
és 100 centner (1 centner = 50 kg) szenet a parókiának.

Joseph Krempf

[viaszpecsét]

25 krajcárt megkaptam
tanács

[Név olvashatalan: Spierer ??]
zsandár v.

A. Keiner

[olvashatatlan]
Esztergom

Ruckschus Antal
Úrnak
Bányász
Csolnok

A Miklós berek használati, ill. tulajdonjogának átadásáról szóló szerződés bizonylata nagyon tömören fogalmaz. Összevetve a mai jogi dokumentumokkal lenyűgöző ennek egyszerűsége és tömörsége.

De hogyan is fedezték fel a barnaszenet? Mint sok más hasonló esetben, erről is szólnak legendák. Disznópásztorok állataikat Bajnáról gyakran a Miklós-berekbe terelték makkoltatásra. Egy este tüzet raktak, s hogy a tűz ne terjedjen szét, körberakták a szanaszét heverő csillogó fekete kövekkel. Amikor azonban oltani akarták a tüzet, azt tapasztalták, hogy a fekete kövek izzanak, mi több, lobogva égnek. Így fedezték fel a barnakőszenet. Habár ez csak egy legenda, a bányászat mégis 222 éven keresztül meghatározta a csolnokiak, valamint az egész környék életét.

Bajban és vészben a bányászok Szent Borbálához, a bányászok védőszentjéhez imádkoztak. Az 1933-ban felszentelt templomot az ő tiszteletére építették a falu bányászok lakta részében. Két emlékkő is őrzi a múltat: az egyik a Miklós-berekben áll, azon a helyen, ahol az első szenet megtalálták, a Henrik hegyen felállított kő pedig minden aknát ábrázol, amelyen keresztül hozzájutottak a „fekete gyémántokhoz”.

Az emlékkő a Miklós-berekben

Tekintse meg a Bányászati gyűjteményt a Rákóczi (Auguszta)-telepen!

PARASZTEMBER HA NEM LENNE, SORUNK BIZONY ROSSZUL MENNE

Pünkösdkor ünnepli a keresztény-ség a Szentlélek kiáradását. A néphagyományok szerint ezen a napon kezdődik a nyári ünnepkör, számtalan szokásával.

A 2. világháború végéig élt Csolnokon a pünkösdikirály-lovaglás hagyománya, melyet pünkösd vasárnapján tartottak. Ez a fiúk adománygyűjtő szokása volt. A délelőtti mise után egy tucat fiatal legény felült legszebb lovára, melyet pünkösdi rózsával díszített fel. A fiúk minden udvarba belovagoltak és a következő versikét mondták:

Nyargalunk és vágtázunk,
Ím hozzuk angyali pünkösdi királyunk.
Ki ez angyali királyságot magának akarja,
Három piros pecséttel igazolja,
Három piros pecséttel igazolja.
Elénk most nyomban álljon ki,
Bizonyosságát akarjuk szerezni!
Látjuk a Kisdedet bölcsőben nyugodni,
Barna szemével reánk mosolyogni.
Zöldellő ágak körét lóháton átugratja,
Nyargalva érkezik széles e világ
angyali pünkösdi királya!

Ezután a háziak tojásokkal ajándékozták meg őket, amit a legények valamelyik kocsmában közösen elfogyasztottak.

„SZABÓLEGÉNY A KEDVESEM…“

A kocsmák a társadalmi és kulturális élet központjai voltak, színhelyei családi ünnepségeknek, például esküvőknek, közösségi rendezvényeknek és báloknak. Jelentős szerepet játszottak számtalan népszokásnál, így a farsangi időszakhoz kötődő úgynevezett „Schlamben”-nél is.
Húshagyókedden a fiúk házról házra járva észrevétlenül próbáltak kakasokat és csirkéket eltulajdonítani. Tettenérés esetén fizetniük kellett érte. A baráti körhöz tartozó lányos háznál fizetség nélkül jutottak a baromfihoz. Egy hosszú rúddal vonultak, amelyre a baromfik lábát egy kötéllel rögzítették. Az útjuk végén betértek a kocsmába, ahol a kocsmárosné a zsákmányból finom csirkepaprikást készített, melyet a fiúk és a lányok jóízűen fogyasztottak el együtt. Ez volt az utolsó tartalmas étkezés a böjti időszak előtt.

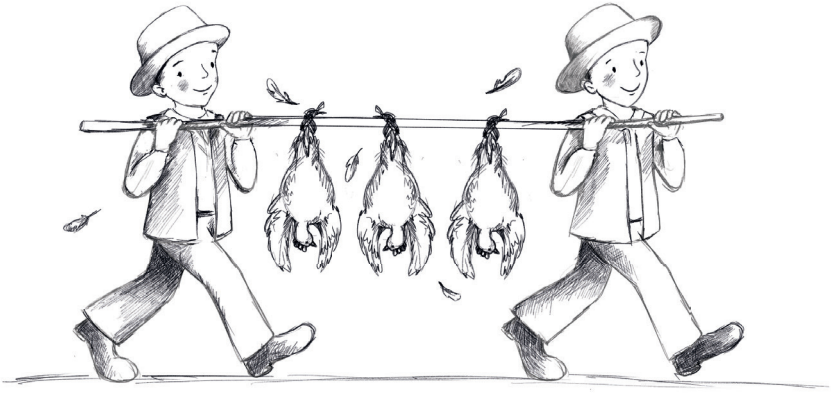

A kocsmák szerepe nem csak a hagyományok megőrzésére korlátozódott, hanem rajtuk keresztül a modern világ találmányai is elérték falunkat. Meixner Mihály kocsmáros nemcsak a vendégei szomjúságát csillapította, hanem haladó üzletemberként átépíttette a tánctermet mozinak. Neki köszönhetjük, hogy a falu apraja-nagyja már a két világháború között élvezhette a kortárs filmeket. Az akkori időknek megfelelően keskeny szalagra rögzített filmeket játszottak és sok éven keresztül mint vidéki „premiermozi” üzemelt.

„A BANDA MÁR A HÚROK KÖZÉ CSAPOTT“

A 2. világháború a csolnoki fúvószenekarok életében is nyomott hagyott: sok muzsikust besoroztak. Tarkövi János már 1945-ben, a bányavállalat támogatásával ifjú zenészekből egy új zenekart szervezett.

1963 minőségi változást hozott Csolnok zenei kultúrájában. Ebben az évben alapította ugyanis Fódi János Csolnokon az ország első falusi zeneiskoláját. Igazgatóként, karmesterként és zenetanárként gondoskodott a zenészek alapos képzéséről, valamint koncertdarabokat is felvett a zenekarok repertoárjába. Ez utat nyitott számukra nemzetközi fesztiválokon való fellépésre, kül- és belföldi versenyeken való szereplésre és nagy elismertséget hozott számukra.

A Tarkövi család története jól példázza, hogy a zene szeretete hogyan képes több generáción átívelve meghatározni egy család életét. Tarkövi János még szórakoztató zenét játszott a 30-as években a Putz-kocsmában, majd fiával, Tarkövi Istvánnal zenélt együtt az általa alapított Csolnoki Fúvószenekarban. Két unokája is ebben a zenekarban kezdte meg pályafutását és mindkettő hivatásos zenész lett. Az egyik, ifj. Tarkövi István elismert karmester és trombitatanár Bajorországban, öccse, Tarkövi Gábor pedig a Berlini Filharmonikusok első szólótrombitásaként szerzett nemzetközi hírnevet.

Fódi János a Csolnoki Fúvószenekart vezényli (1971). Érdemei elismeréseként megkapta a magyarországi németség legmagasabb kitüntetését, az „Ehrennadel in Gold für das Ungarndeutschtum” (2002) és a „Pro Cultura Minoritatum Hungariae” (2006) díjakat.

Tarkövi János karmester és fia, Tarkövi István (első sor, jobbról a második) trombitás a Csolnoki Fúvószenekarban az 1950-es években.

HASZNÁLD JÓL, MIT ISTEN ADOTT, HISZ CSAK AZ ÉL, AKI ALKOT!

Saját orvost Csolnok csak 1925-ben kapott. Ebben az évben kezdte meg működését a Felvidékről (ma Szlovákia) származó Dr. Liptay Béla (született 1895-ben). 43 évig állt a lakosság szolgálatában, és nemcsak a csolnokiakat látta el, hanem Úny, Tát, Dág és Máriahalom lakosságát is. Sürgős esetben könnyebb lovaskocsival szállították a beteghez. Az orvosnak először meg kellett nyernie a falubeliek bizalmát. Ők ugyanis addig panaszaikkal egy állatgyógyászatban jártas pásztorhoz jártak. Szakmai hozzáértése, segítőkészsége és barátságos mivolta hamar átsegítették a kezdeti nehézségeken. 1981-ben, budapesti temetésén kórusunk énekelt, és számos csolnoki adta meg neki a végtisztességet.

Dr. Szeifert Ferenc a 2004-es aranymiséjén, pappá szentelésének 50. évfordulóján

Dr. Szeifert Ferenc 1930-ben született Csolnokon. Pappá szentelése után, 1954-ben kezdte meg működését Budapesten, és a Teológiai Akadémián doktori címet szerzett. 13 év elteltével jött vissza szülőfaluja körzetébe, és plébánosként szolgált Annavölgyön, Pilisszentléleken, végül 1993-2010 között Csolnokon. Számos területen alkotott maradandót: a „Béke és Igazságosság" nevű alapítvány létrehozójaként, a Pálos kolostor régészeti ásatása kezdeményezőjeként. Rendszeresen publikált a Neue Zeitung általa indított „Keresztény Hírek" c. rovatában. Újra bevezette a német nyelvű miséket, a német egyházi dalok ismét fontos részeivé váltak az istentiszteletnek. Az általa létrehozott közösségek máig is az ő szellemében tevékenykednek.

„SZENT JÁNOS, LÉGY JÓ ATYÁNK,TESTI-LELKI PÁTRÓNÁNK!”

MISE
ADAKOZÁS A VENDEL KÁPOLNÁNÁL

„Aus Lieb' verwund'ter Jesu mein”

„Wenn ich zum Herzen Jesu geh”

„Wie ein Kind, zu seiner Mutter”

KEREZST

SZENT KÚT

PÉLIFÖLDSZENTKERESZT

„Viele deiner Schäflein sind angekommen”

„Kreuzstamm, dich umarme ich”

KEGYTÁRGYAK, AJÁNDÉKOK
Szentképek, gyertyák, Máriaszobrok, rózsafüzér, lovacska, baba mézeskalácsból

Miatyánk

Üdvözlégy Mária

Hiszek egy Istenben

Rózsafüzér

A zarándokutak a népi vallásosság kifejezési formái, Csolnokon nagy múltra tekintenek vissza. A környéken több kegyhely található, amelyekhez rendszeresen elzarándokoltak. Ezek főleg Mária kegyhelyek, amelyeket adott napokon kerestek fel, többek között Sarlós Boldogasszony napján (július 2-án), Mária mennybemenetelekor (Nagyboldogasszony) (augusztus 15-én), Mária születésnapján (Kisboldogasszony, szeptember 8-án) és Mária neve napján (szeptember 12-én). Május 3-án, a Szentkereszt feltalálása ünnepén minden évben elzarándokoltak Péliföldszentkeresztre.

A ZARÁNDOKOK BÚCSÚZTATÁSA ÉS MEGÁLDÁSA

PÉTER ÉS PÁL KÁPOLNA

ELŐKÉSZÜLETEK
Szervezés jelentkezés, előimádkozó
Testi és lelki útravaló:
elemózsia, imakönyv, rózsafüzér

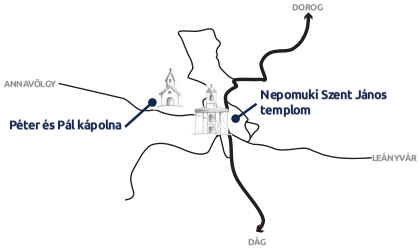

A ZARÁNDOKOK FOGADÁSA

PÉTER ÉS PÁL KÁPOLNA

A ZARÁNDOKOK MEGÁLDÁSA

NEPOMUKI SZENT JÁNOS TEMPLOM

1 km 5 km 10 km